

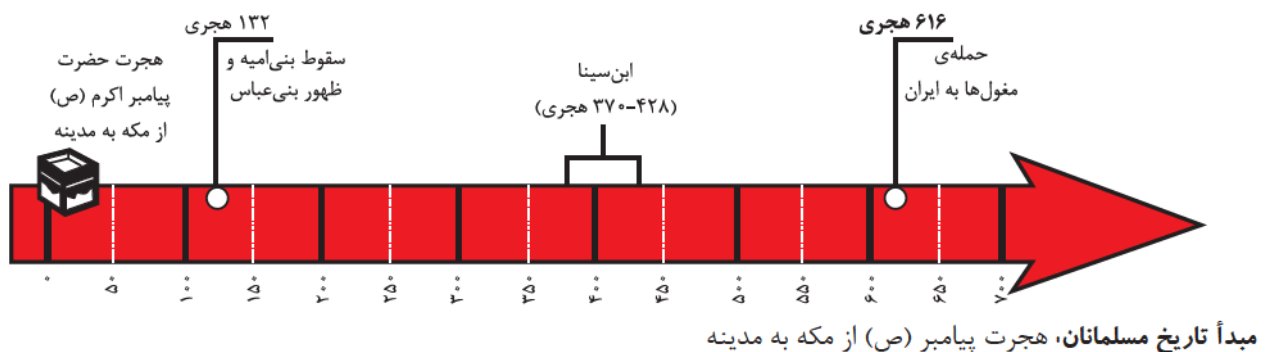
همراهان عزیز، در این درس با پیشرفت‌های علمی مسلمانان و عوامل این پیشرفت آشنا خواهیم شد. دین اسلام از سرزمین عربستان طلوع کرد و هجرت پیامبر گرامی اسلام (ص) از مکه به مدینه، مقدمه‌ی تشکیل حکومت اسلامی شد.

مقدمه‌ی تشکیل حکومت اسلامی

- ❊ مقدمه‌ی تشکیل حکومت اسلامی ← هجرت پیامبر گرامی اسلام از مکه به مدینه.
- پس از رحلت پیامبر (ص)، مسلمانان اسلام را در خارج از شبه‌جزیره‌ی عربستان گسترش دادند و بسیاری از کشورهای قدرتمند آن روز را به تصرف درآوردند.
- ❊ مسلمانان تحت تأثیر قرآن و تعالیم دینی اسلام که به تفکر و آموختن علم اهمیت زیادی می‌داد، در زمینه‌های مختلف پیشرفت کردند. مسلمانان در پرتو دین اسلام، علم را گسترش دادند و به تدریج سرزمین‌های اسلامی به **کانون علمی جهان** تبدیل شدند.

- ❊ **نکته‌ی مهم ایرانیان** سهم زیادی در گسترش و پیشرفت‌های علمی داشتند.
- ❊ در دوره‌ی اسلامی به این دلیل که مسلمانان در علوم مختلف پیشرفت کردند و زبان رسمی در کشورهایی که دانشمندان مسلمان در آن‌ها زندگی می‌کردند زبان عربی بود، دانشمندان کتاب‌های خود را به زبان عربی می‌نوشتند.
- ❊ **نکته خط زمان**، نشان می‌دهد هر واقعه در چه زمانی اتفاق افتاده است.

نکته مهم به هر صد سال یک قرن یا یک سده می گویند.

- از سال یکم تا صدم ← قرن اول هجری
- از سال ۲۰۱ تا ۳۰۰ ← قرن سوم هجری
- از سال ۱۰۱ تا ۲۰۰ ← قرن دوم هجری
- از سال پنجاه و یکم تا صدم ← نیمه دوم قرن

سوالات درس نهم

۱- جاهای خالی را با کلمه‌ی مناسب تکمیل کنید.

- دین اسلام از سرزمین _____ طلوع کرد.
- مسلمانان در پرتو دین اسلام، علم را گسترش دادند و به تدریج، سرزمین‌های اسلامی به _____ تبدیل شد.
- مسلمانان برای آبیاری و آب‌کشی از چاه‌ها، در مسیر رودخانه _____ را اختراع کردند.
- پیامبر اسلام (ص) بعد از هجرت از مکه به مدینه _____ تشکیل دادند.

۲- درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید.

درست	نادرست
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

- هر صد سال در خطّ زمان، یک قرن است.
- در آفریقا، اسلام به الجزایر نیز راه یافت.
- قبل از رحلت پیامبر (ص)، مسلمانان، اسلام را در خارج از شبه جزیره‌ی عربستان گسترش دادند.
- خوارزمی و خیام باعث پیشرفت مسلمانان در زمینه‌ی ریاضی شدند.

۳- به سوالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

- مقدمه‌ی تشکیل حکومت اسلامی چه بود؟
- در آفریقا دین اسلام به کدام کشورها راه یافت؟
- کاربرد خطّ زمان چیست؟
- «سده» را تعریف کنید و نام دیگر آن را بیان نمایید؟
- مسلمانان تحت تأثیر چه عواملی پیشرفت کردند؟ (۲ مورد)
- چرا در دوره‌ی اسلامی به دانشمندان، حکیم می گفتند؟

۴- به سوالات زیر پاسخ کامل دهید.

- چگونه سرزمین‌های اسلامی به کانون علمی جهان تبدیل شدند؟
- بعد از رحلت پیامبر (ص)، مسلمانان، اسلام را در کدام سرزمین‌ها گسترش دادند؟ (کامل توضیح دهید).
- در زمان گسترش اسلام چه پیشرفت‌هایی پدید آمد؟
- موارد زیر را روی خطّ زمان نشان دهید و بگویید هر یک از این افراد در چه زمانی زندگی می کرده‌اند؟

- الف) ابوریحان بیرونی ۴۴۰ - ۳۶۲ هجری ← _____ - _____
- ب) زکریای رازی ۳۱۳ - ۲۵۱ هجری ← _____ - _____
- ج) خیام ۵۱۷ - ۴۲۹ هجری ← _____ - _____

۵- گزینه‌ی درست را انتخاب کنید.

- چرا در دوره‌ی اسلامی، اغلب دانشمندان، کتاب‌های خود را به زبان عربی می نوشتند؟
- الف) چون زبان همه‌ی مردم آن دوره، عربی بود.
- ب) زیرا زبان عربی زبان رسمی جهان اسلام بود.
- ج) زیرا در آن زمان مسلمانان در علوم مختلف پیشرفت کردند.
- د) گزینه‌ی «ب» و «ج» درست است.

مطالعات اجتماعی ششم - ماجراهای من و درسام

۲ مردم کدام کشور سهم بزرگی در گسترش اسلام و پیشرفت‌های علمی داشتند؟

- الف) عربستان ب) اسپانیا ج) ایران د) اندونزی

۳ کدام گزینه درست نیست؟

- الف) به هر صد سال، یک قرن یا یک سده می‌گویند.
 ب) خط زمان نشان می‌دهد که هر واقعه در چه زمانی اتفاق افتاده است.
 ج) از سال یکم تا پنجاه، قرن اول و از سال پنجاه و یکم تا صدم را نیمه‌ی قرن دوم می‌گویند.
 د) ابوریحان بیرونی در زمان نیمه‌ی دوم قرن چهارم تا نیمه‌ی اول قرن پنجم می‌زیست.

۴ سرزمین‌های اسلامی تحت تأثیر قرآن و تعالیم اسلامی و استفاده از دانش و فنون گذشته به تدریج به ————— تبدیل شدند.

- الف) الگوی مذهبی جهان ب) کانون علمی جهان
 ج) الگوی علمی جهان د) کانون مذهبی جهان

۵ یک سده یا یک قرن شامل چند سال است؟

- الف) ۵۰ سال ب) ۱۰۰ سال
 ج) ۱۰۰۰ سال د) ۱۵۰ سال

۶ مبدأ تاریخ مسلمانان چه بود؟

- الف) هجرت پیامبر (ص) از مکه به مدینه
 ب) هجرت امام علی (ع) از مکه به مدینه
 ج) هجرت پیامبر (ص) از مدینه به مکه
 د) هجرت امام علی (ع) از مدینه به مکه

۷ خیام در سال ۴۲۹ هجری ولادت یافت و در سال ۵۱۷ هجری وفات یافت. بنابراین:

- الف) ولادت، نیمه‌ی اول قرن چهارم - وفات، نیمه‌ی اول قرن پنجم
 ب) ولادت، نیمه‌ی اول قرن پنجم - وفات، نیمه‌ی اول قرن ششم
 ج) ولادت، نیمه‌ی دوم قرن چهارم - وفات، نیمه‌ی اول قرن پنجم
 د) ولادت، نیمه‌ی دوم قرن پنجم - وفات، نیمه‌ی اول قرن ششم

۸ کدام گزینه درست است؟

- الف) از سال یکم تا صد و یکم، قرن اول هجری است.
 ب) از سال صد و یکم تا دویست و یکم، قرن دوم هجری است.
 ج) از سال یکم تا پنجاه و یکم، نیمه‌ی اول قرن هجری است.
 د) از سال پنجاه و یکم تا صدم، نیمه‌ی دوم قرن هجری است.

پاسخ سؤالات درس نهم

پاسخ ۱

۱ عربستان

پاسخ ۲

۱ درست

۲ کانون علمی جهان

۲ درست

۳ چرخاب

۳ نادرست

۴ حکومت اسلامی

۴ درست

درس نهم - پیشرفت‌های علمی مسلمانان

پاسخ ۳

- ۱ هجرت پیامبر گرامی اسلام از مکه به مدینه
- ۲ مصر، لیبی، الجزایر
- ۳ نشان می‌دهد هر واقعه در چه زمانی اتفاق افتاده است.
- ۴ به هر صد سال یک قرن یا یک سده می‌گویند.
- ۵ قرآن و تعالیم دینی
- ۶ چون آن‌ها علوم مختلف را می‌دانستند و در چند علم استاد بودند.

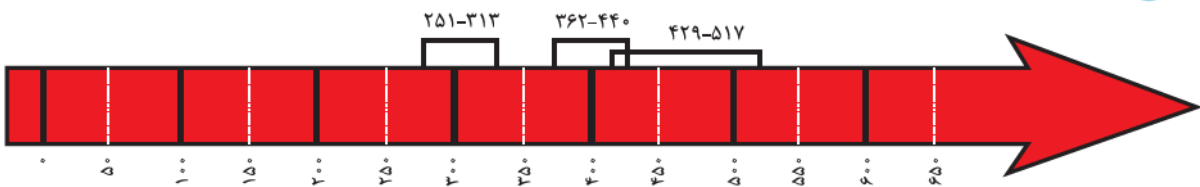
پاسخ ۴

- ۱ با گسترش اسلام، مسلمانان تحت تأثیر قرآن و تعالیم دین اسلام در زمینه‌های مختلف پیشرفت کردند. آن‌ها از بخش‌هایی از دانش و فوننی که از گذشته در کشورشان بر جای مانده بود نیز استفاده کردند و در پرتو دین اسلام آن‌ها را گسترش دادند و به تدریج سرزمین‌های اسلامی به کانون علمی جهان تبدیل شدند.
- ۲ اسلام را در خارج از شبه‌جزیره‌ی عربستان گسترش دادند و در هر دوره، سرزمین‌های زیادی، از جمله ایران را به قلمروی اسلامی افزودند و بسیاری از کشورهای قدرتمند آن روز را تصرف کردند.
- ۳ در این دوره هنرمندان، صنعتگران، دانشمندان، فیلسوفان و مهندسان زیادی ظهور کردند و ابداعات و اختراعات مهمی پدید آوردند.

۴ الف) ابوریحان بیرونی ← نیمه‌ی دوم قرن چهارم - نیمه‌ی اول قرن پنجم

ب) زکریای رازی ← نیمه‌ی دوم قرن سوم - نیمه‌ی اول قرن چهارم

ج) خیام ← نیمه‌ی اول قرن پنجم - نیمه‌ی اول قرن ششم

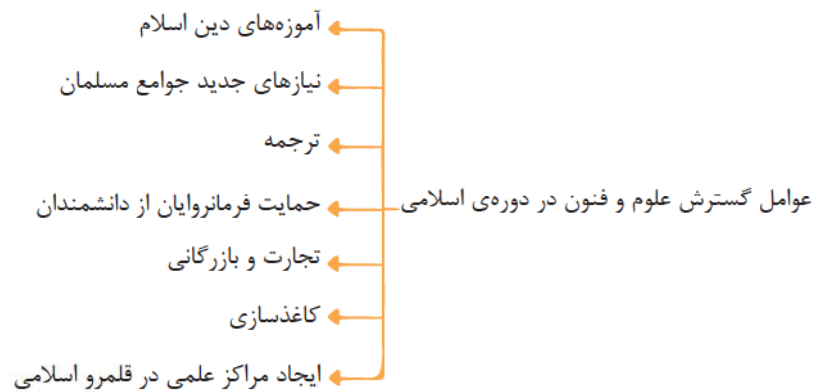

پاسخ ۵

۱ گزینیه‌ی د	۲ گزینیه‌ی ج	۳ گزینیه‌ی ج	۴ گزینیه‌ی ب
۵ گزینیه‌ی ب	۶ گزینیه‌ی الف	۷ گزینیه‌ی ب	۸ گزینیه‌ی د

مطالعات اجتماعی ششم - ماجراهای مدن و درسام

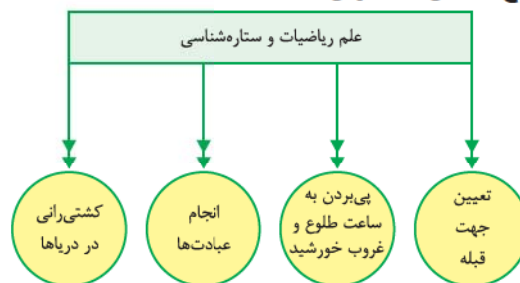

مهم‌ترین علت پیشرفت علمی مسلمانان، تعالیم دین اسلام بود.

✳ پیامبر گرامی اسلام (ص) فرمودند: «به دنبال کسب علم باشید، حتی اگر مجبور شوید تا چین بروید.»

امامان، عالمان بزرگی بودند که مردم برای یافتن پاسخ‌های علمی نزد آن‌ها می‌رفتند.

امام محمد باقر (ع) و امام جعفر صادق (ع) کلاس‌های درس داشتند.

همراهان عزیز، مسلمانان به وسیله‌ی **اسطرلاب**، موقعیت ستاره‌ها را مطالعه می‌کردند.

مسلمانان در ساخت و هدایت کشتی مهارت داشتند و با توجه به جهت ستاره‌ی **قطبی در آسمان** مسیر خودشان را در دریا پیدا می‌کردند.

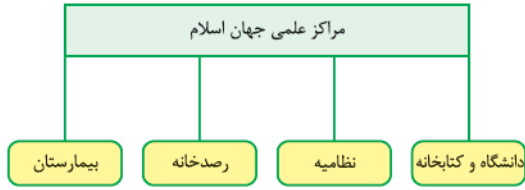
مسلمانان، آثار علمی ملت‌های دیگر چون **ایران و یونان** را از زبان فارسی (پهلوی) و یونانی به زبان عربی ترجمه کردند تا از آن‌ها استفاده کنند.

از دیگر دلایل مهم روی آوردن مسلمانان به علوم و فنون، **حمایت فرمانروایان از دانشمندان و هنرمندان** بود. فرمانروایان خودشان برای

ایجاد کتابخانه، مدارس و مراکز علمی پیش‌قدم می‌شدند.

❖ مسلمانان فن کاغذسازی را از چینی‌ها آموختند و آن را گسترش دادند و حتی صدها مغازه‌ی کتابفروشی در شهرهایی چون بغداد، نیشابور و بخارا ... وجود داشت.

یکی از مهم‌ترین مراکز علمی آن دوره **دانشگاه جندی‌شاپور** بود که در اهواز و در زمان ساسانیان تأسیس شد، اما تا سیصد سال به کار خود ادامه داد.

سامانیان در **بخارا** کتابخانه‌ی عظیمی داشتند که ابن سینا سال‌ها در آنجا مشغول تحقیق بود.

❖ **نظامیه‌ها** مدارس بودند که عده‌ی زیادی از افراد، در آن‌ها علم می‌آموختند و همان‌جا زندگی می‌کردند و حکومت خرج تحصیل و زندگی آن‌ها را می‌داد.

این نوع مدرسه را یکی از وزیران معروف ایرانی به نام **خواجه نظام‌الملک**، تأسیس کرده بود.

نظامیه‌های **نیشابور** و **بغداد** معروف بودند. بچه‌ها، دانشگاه‌های امروز جهان تقلیدی از مدارس نظامیه است. رصدخانه‌ها **محل تحقیق** درباره‌ی **ستارگان** بودند. شهرهایی چون بغداد، اصفهان و ری رصدخانه داشتند.

بیمارستان

- ← **نخستین بیمارستان** ← بیمارستان و مدرسه‌ی پزشکی دانشگاه جندی‌شاپور
- ← **معروف‌ترین بیمارستان** ← بیمارستان عضدالدوله (مؤسس) در بغداد

دانش‌آموزان کوشا، لازم است بدانید: **عصر تاریکی اروپا** به دوره‌ای گفته می‌شود که مسلمانان به پیشرفت‌های بزرگ علمی دست یافته بودند، در حالی که مردم اروپا در جهل و خرافات زندگی می‌کردند. بعدها با ترجمه‌ی آثار علمی مسلمانان به‌وسیله‌ی اروپاییان، علوم و فنون از سرزمین‌های اسلامی به اروپا انتقال یافت.

سوالات درس دهم

۱- جاهای خالی را با کلمه‌ی مناسب تکمیل کنید.

- ① مسلمانان به وسیله‌ی _____، موقعیت ستاره‌ها را مطالعه می‌کردند.
- ② معروف‌ترین بیمارستان، توسط _____ در بغداد تأسیس شد.
- ❖ ③ نخستین بیمارستان و از مهم‌ترین مراکز علمی در دوره‌ی اسلامی _____ بود.
- ❖ ④ دانشگاه‌های امروز جهان تقلیدی از _____ است.
- ⑤ یکی از وزیران معروف ایرانی که مدارس نظامیه را تأسیس کرد، _____ بود.

۲- درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید.

نادرست	درست
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

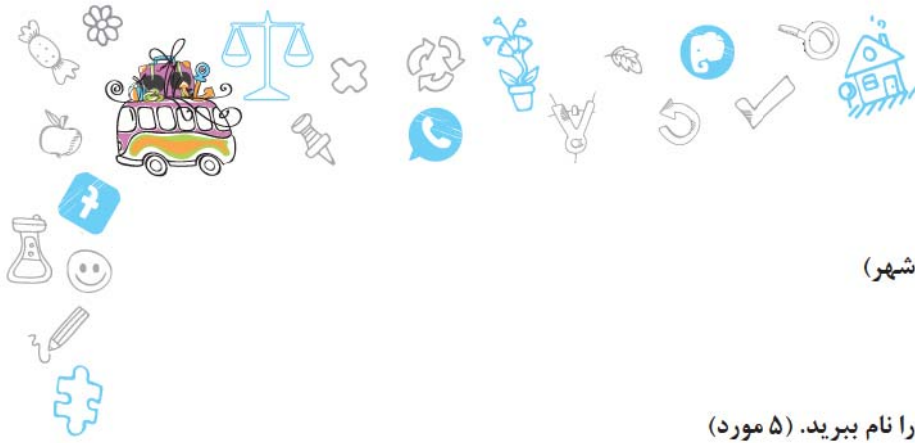
- ① مهم‌ترین علت پیشرفت علمی مسلمانان، تعالیم دین اسلام بود.
- ② مدرسه‌ی نظامیه توسط عضدالدوله تأسیس شد.
- ③ رصدخانه‌ها محل تحقیق درباره‌ی ستارگان بودند.
- ④ در دوره‌ی اسلامی تجارت و بازرگانی فقط از راه دریاها رونق داشت.

۳- به سوالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

- ① مسلمانان با توجه به چه چیزی مسیر خودشان را در دریاها پیدا می‌کردند؟
- ② علوم و فنون چگونه به اروپا راه یافت؟

مطالعات اجتماعی ششم - ماجراهای من و درسام

۳ مراکز علمی جهان اسلام را نام ببرید.

۴ شهرهایی را که رصدخانه داشتند، نام ببرید. (۳ شهر)

۵ نام دو نظامیه معروف را بنویسید.

۴- به سوالات زیر پاسخ کامل دهید.

۱ عوامل گسترش علوم و فنون در دوره اسلامی را نام ببرید. (۵ مورد)

۲ سخن پیامبر گرامی اسلام (ص) درباره کسب علم را بنویسید.

۳ دلایل نیاز مسلمانان به علم ریاضیات و ستاره‌شناسی را نام ببرید. (۴ مورد)

۴ نظامیه‌ها چگونه مدارس بودند؟

۵ عصر تاریکی در اروپا به چه دوره‌ای گفته می‌شود؟

۵- گزینه‌ی درست را انتخاب کنید.

۱ مسلمانان به وسیله‌ی اسطرلاب جهت چه چیزی را مشخص می‌کردند و کدام علم در ساخت آن کاربرد دارد؟

الف) موقعیت ستاره‌ها - فیزیک

ب) زمان طلوع خورشید - فیزیک

ج) موقعیت ستاره‌ها - ریاضی

د) زمان طلوع خورشید - ریاضی

۲ مسلمانان آثار علمی ایران را از چه زبانی به چه زبانی ترجمه کردند؟

الف) یونانی به عربی

ب) پهلوی به عربی

ج) دری به عربی

د) سانسکریت به عربی

۳ مسلمانان فن کاغذسازی را از کدام کشور آموختند؟

الف) یونان

ب) ایران

ج) چین

د) مصر

۴ دانشگاه جندی‌شاپور در کدام شهر و در زمان کدام حکومت تأسیس شد؟

الف) اهواز - سامانیان

ب) ری - سامانیان

ج) اهواز - ساسانیان

د) ری - ساسانیان

۵ کدام گزینه نادرست است؟

الف) ساسانیان در بخارا کتابخانه‌ی عظیمی داشتند.

ب) ابن سینا در کتابخانه‌ی بخارا مشغول تحقیق بود.

ج) دانشگاه جندی‌شاپور در زمان ساسانیان تأسیس شد.

د) دانشگاه جندی‌شاپور تا سیزده سال به کار خود ادامه داد.

۶ در چند جمله از عبارات‌های زیر، اطلاعات نادرست نوشته شده است؟

۱ معروف‌ترین بیمارستان در بغداد را خواجه نظام‌الملک تأسیس کرده بود.

۲ نخستین بیمارستان و مدرسه‌ی پزشکی، دانشگاه جندی‌شاپور بود.

۳ نظامیه‌های اصفهان و بغداد معروف بودند.

۴ دانشگاه جندی‌شاپور در زمان سامانیان و در اهواز تأسیس شد.

الف) چهار

ب) یک

ج) دو

د) سه

۷ کدام امامان ما، کلاس‌های درس داشتند و شاگردان زیادی را تربیت کردند؟

الف) امام محمد باقر (ع) و امام رضا (ع)

ب) امام محمد باقر (ع) و امام صادق (ع)

ج) امام محمد باقر (ع) و امام حسن عسکری (ع)

د) امام محمد باقر (ع) و امام حسن (ع)

۸ کدام گزینه درست نیست؟

الف) نظامیه‌های نیشابور و بغداد معروف بودند.

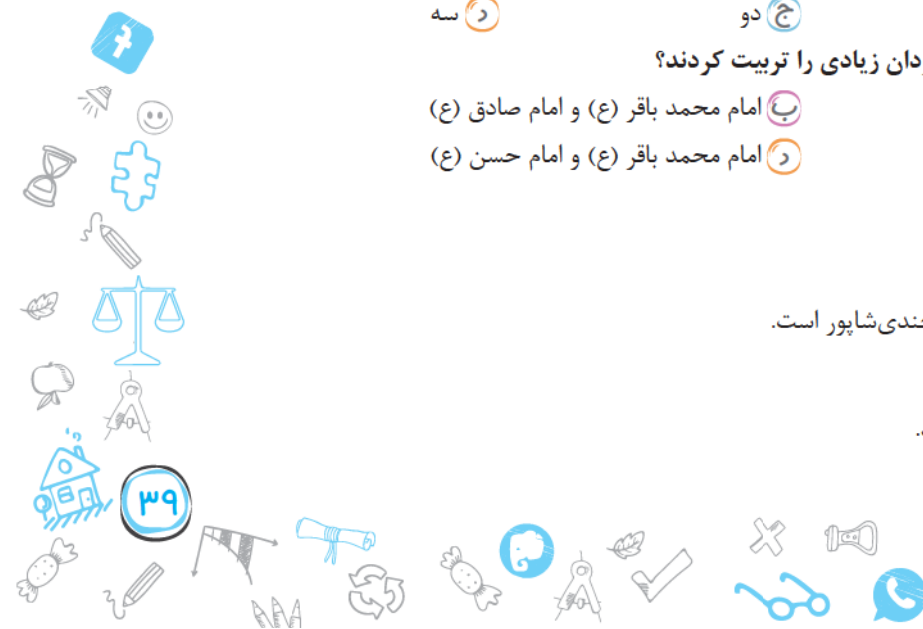
ب) دانشگاه‌های امروز جهان تقلیدی از مدرسه‌ی جندی‌شاپور است.

ج) نظامیه توسط خواجه نظام‌الملک تأسیس شد.

د) شهرهای بغداد، اصفهان و ری رصدخانه داشتند.

درس دهم - چه عواملی موجب گسترش علوم و فنون در دوره‌ی اسلامی شد؟

۹ به ترتیب «نظامیه» و «معروف ترین بیمارستان در بغداد» توسط چه کسی تأسیس شد؟

- الف) خواجه نظام الملک - عضالدوله
 ب) عضالدوله - خواجه نظام الملک
 ج) ابوعلی سینا - عضالدوله
 د) اسماعیل جزری - عضالدوله

۱۰ مسلمانان برای تعیین قبله و کشتی رانی در دریاها به کدام علوم نیاز داشتند؟

- الف) ریاضیات و فیزیک
 ب) ریاضیات و هندسه
 ج) ریاضیات و ستاره‌شناسی
 د) هندسه و فیزیک

پاسخ سوالات درس دهم

پاسخ ۱

- ۱ اسطراب
 ۲ عضالدوله
 ۳ دانشگاه جندی شاپور
 ۴ مدارس نظامیه
 ۵ خواجه نظام الملک

پاسخ ۲

- ۱ درست
 ۲ نادرست
 ۳ درست
 ۴ نادرست

پاسخ ۳

- ۱ با توجه به جهت ستاره‌ی قطبی در آسمان
 ۲ با ترجمه‌ی آثار علمی مسلمانان توسط اروپاییان
 ۳ دانشگاه و کتابخانه، نظامیه، رصدخانه و بیمارستان
 ۴ بغداد، اصفهان و ری
 ۵ نیشابور و بغداد

پاسخ ۴

- ۱ (۱) آموزه‌های دین اسلام (۲) ترجمه
 ۲ حمایت فرمانروایان از دانشمندان
 ۳ (۱) تعیین جهت قبله
 ۴ (۲) انجام عبادت‌ها
 ۵ (۳) پی بردن به ساعات طلوع و غروب خورشید
 ۴ (۴) کشتی رانی در دریاها
 ۴ مدارس بودند که عده‌ی زیادی از افراد در آن‌ها علم می‌آموختند و همان‌جا زندگی می‌کردند و حکومت خرج تحصیل و زندگی آن‌ها را می‌داد.
 ۵ در دوره‌ای که مسلمانان به پیشرفت‌های بزرگ علمی دست یافته بودند، مردم اروپا در جهل و خرافات زندگی می‌کردند و از پیشرفت‌های علمی در بین آن‌ها خبری نبود. این دوره به «عصر تاریکی» معروف است.

پاسخ ۵

- ۱ گزینه‌ی ج
 ۲ گزینه‌ی ب
 ۳ گزینه‌ی ج
 ۴ گزینه‌ی ج
 ۵ گزینه‌ی الف
 ۶ گزینه‌ی د
 ۷ گزینه‌ی ب
 ۸ گزینه‌ی ب
 ۹ گزینه‌ی الف
 ۱۰ گزینه‌ی ج

مطالعات اجتماعی ششم - ماجراهای من و درسام

